

Bijlage

Overdragen, delen en herstellen

Overheidsvisies op de verdeling van verantwoordelijkheden
sinds 2011

Wieke Blijleven
Sjoerd Kooiker

m.m.v.
Andries van den Broek
Stella Hoff
Fieke Wagemans

Inhoud

Bijlage A	Codeerschema verantwoordelijkheidsverdeling	3
-----------	---	---

Bijlage A Codeerschema verantwoordelijkheidsverdeling

code	omschrijving	voorbeelden uit gecodeerde stukken
algemene codes en beleidsnarratief		
o. abstract/retoriek	Passage waarin wel wordt verwezen naar een verantwoordelijkheid van een van de actoren, maar niet op valt te maken welke rol het betreft. Gaat waarschijnlijk vaak samen met de codes 'argumentatie' en 'vocabulaire/termen'.	<ul style="list-style-type: none"> – 'Nederland moet niet alleen vooruitgaan in de statistieken, Nederlanders moeten dat ook zelf ervaren. Dat is onze ambitie, die we invullen met vier beleidsmatige hoofdlijnen voor de komende jaren.' – 'In Nederland gaan individuele vrijheden en een hecht collectief hand in hand. Hier kan iedereen de ambitie najagen om over de hoogste lat te springen, in de zekerheid dat er een vangnet is als dat nodig is. De zorgen die er ook zijn, delen we. Als het erop aankomt, lossen we in Nederland problemen samen op.'
o. verantwoordelijk(heid) (letterlijk genoemd)	Passage waarin de term 'verantwoordelijk(heid)' letterlijk voorkomt.	'Ieder mens is allereerst zelf verantwoordelijk voor succes in het leven en de mogelijkheden daartoe willen wij zo groot mogelijk maken.'
o. vocabulaire/termen	We coderen hier de centrale concepten, termen en metaforen die worden gebruikt in de argumentatie rondom verantwoordelijkheden. De gecodeerde passages kunnen later nader worden gecodeerd.	<ul style="list-style-type: none"> – 'Een krachtige en dienstverlenende overheid.' – 'De ene partij is beducht voor een overheid die in de weg loopt. De andere partij vreest een overheid die mensen in de steek laat. Samen kiezen we voor een overheid die mensen niet in de eerste plaats als consument ziet, maar als burgers die de ene keer zelfstandig, de andere keer samen de toekomst van Nederland vormgeven. Een betrouwbare overheid die kansen biedt en grenzen stelt; die optimaal beschermt en minimaal belemmert.' – 'participatiesamenleving'
overheidsrollen		
1. overheid	Passage waarin wordt verwezen naar een verantwoordelijkheid of van de overheid; dit kan verschillende overheidslagen betreffen.	Zie onderstaande voorbeelden.
1. overheid – rijk	Passage waarin wordt verwezen naar een verantwoordelijkheid of van de rijksoverheid.	'Bij de start van deze periode koos de regering voor versterking van publieke voorzieningen. Het belang hiervan is door corona eerder toe- dan afgenomen.'
1. overheid – gemeente	Passage waarin wordt verwezen naar een verantwoordelijkheid van de gemeente.	'In de uitvoering van belangrijke overheidstaken spelen gemeenten en provincies een steeds belangrijkere rol. Krimpregio's en grootstedelijke gebieden hebben ieder hun eigen aandachtspunten. In gezamenlijke programmatische afspraken

		met provincies en gemeenten moet hiervoor ruimte zijn, naast nationale opgaven waar we samen voor staan.'
1. overheid – provincie	Passage waarin wordt verwezen naar een verantwoordelijkheid van de provincie.	Zie het vorige (code 'overheid – gemeente') en het volgende (code 'overheid – waterschap') voorbeeld.
1. overheid – waterschap	Passage waarin wordt verwezen naar een verantwoordelijkheid van het waterschap.	'Met gemeenten, provincies, waterschappen en netbeheerders maken we per regio een plan voor verduurzaming van de gebouwde omgeving om te komen tot een programmatische aanpak met een optimale mix van energiebesparing, duurzame warmte en duurzame opwekking.'
1. overheid – geen rol	Passage waaruit blijkt dat de overheid geen rol voor zichzelf ziet.	
1. overheid – loslaten	'Wanneer de overheid een taak helemaal loslaat, heeft ze inhoudelijk noch in het proces enige bemoeienis.' (ROB 2012a) De overheid besluit om een bepaalde taak helemaal bij andere actoren te beleggen (dit is wat anders dan dereguleren). Net als bij de code 'overheid – geen rol' heeft de overheid geen rol, maar bij deze code had ze die eerder wel en laat deze nu los.	'Nog te vaak verzanden we, met de beste bedoelingen, in gedetailleerdere regelgeving vanuit de overheid. Maar dat is niet de oplossing. Je genezen, dat doen artsen. Voor je zorgen, dat doen verpleegkundigen en mensen in je omgeving. Agenten waken over de straten. En het is die ene docent die mensen zich een leven lang herinneren, niet een beleidsnota uit Den Haag.'
1. overheid – faciliteren	'De overheid kiest een faciliterende rol als het initiatief van elders komt en zij er belang in ziet om dat mogelijk te maken.' (ROB 2012a) Volgens de ROB-definitie maakt de overheid door middel van financiering, een subsidie of het aanbieden van diensten of middelen, een initiatief vanuit de samenleving mogelijk of makkelijker uitvoerbaar voor burgers, bedrijven of organisaties. Deze actoren hoeven hier geen tegenprestatie voor te leveren. Wij vatten het iets breder op en gaan ervan uit dat er ook sprake is van faciliteren als een initiatief dat <i>niet</i> vanuit de samenleving komt, op deze manieren mogelijk wordt gemaakt.	<ul style="list-style-type: none"> – 'We investeren extra in onafhankelijke cliëntondersteuning die de cliënt op weg helpt op verschillende levensgebieden (waaronder maatschappelijke ondersteuning, zorg, inkomen en werk).' – 'Het kabinet ondersteunt de inzet van vrijwilligers bij politie en brandweer. Om te voorkomen dat het aantal politievrijwilligers afneemt, bestaat bijzondere aandacht voor de bestaande politievrijwilligers.' – 'Overheidscommunicatie die nu nog fysiek plaatsvindt, moet in de toekomst ook digitaal kunnen: veilig, snel en goedkoop.' = combinatie met uitvoeren
1. overheid – stimuleren	'De overheid heeft de wens dat bepaald beleid of een bepaald doel van de grond komt, maar de realisatie van het doel laat ze over aan anderen.' (ROB 2012a) De overheid probeert andere partijen in beweging te krijgen; het gewenste gedrag te stimuleren om een beleidsdoel te realiseren. Wanneer er bijvoorbeeld sprake is van een subsidie is er gaat deze	<ul style="list-style-type: none"> – 'Voor de (academische) PABO's halveren we het collegegeld voor de eerste twee jaar. Hiermee maken we studeren aan de (academische) PABO extra aantrekkelijk.' – 'Deze kabinetsperiode is er voor preventie en gezondheidsbevordering 170 miljoen euro beschikbaar.' – 'Het kabinet zet een aantal stappen om

	code samen met financiers (code 'overheid – financiers').	het aantrekkelijker te maken om mensen met een arbeidsbeperking een arbeidsplaats te bieden.'
1. overheid – ontmoedigen	Net als bij de code 'overheid – stimuleren' heeft de overheid de wens dat een bepaald doel van de grond komt, en probeert ze andere partijen in beweging te krijgen en hun gedrag te doen veranderen. In dit geval probeert de overheid ongewenst gedrag te ontmoedigen. Deze code zal vaak samengaan met overheid-reguleren (bv. in het geval van de suikertaks: de overheid reguleert de markt om ongezond gedrag van burgers te ontmoedigen).	De suikertaks is een voorbeeld van het ontmoedigen van (ongezond) gedrag.
1. overheid – samenwerken	De overheid werkt samen bij de vormgeving of uitvoering van beleid. Ze heeft een actieve rol maar doet het samen met andere actoren.	<ul style="list-style-type: none"> – 'Samen met maatschappelijke organisaties, gemeenten en provincies wordt deze maatschappelijke diensttijd opgezet.' – 'Met een coalitie van gemeenten en maatschappelijke organisaties komen we tot een uitwisseling van effectieve lokale aanpakken van eenzaamheid.' –
1. overheid – regisseren	'Wanneer de overheid kiest voor regisseren, betekent dat ook andere partijen een rol hebben maar dat de overheid er belang aan hecht wel de regie te hebben.' (ROB 2012a) We hanteren een brede opvatting van deze rol. Deze omvat onder andere het samenbrengen van verschillende actoren, stimuleren van samenwerking tussen andere partijen, het maken van (prestatie)afspraken en het sluiten van akkoorden. De samenwerking wordt niet afgedwongen met wetten of sancties, maar de overheid zorgt wel dat het gebeurt.	<ul style="list-style-type: none"> – 'Er komt een nationaal Klimaat- en energieakkoord waarmee we met alle partijen de CO2-uitstoot fors gaan verlagen.' – 'Scholen, kinderen en jongeren floreren bij ouderbetrokkenheid. Daarom willen we de samenwerking tussen school en ouders versterken.' – 'De middelen die vrijkomen door het studievoorschot worden gekoppeld aan kwaliteitsafspraken op instellingsniveau.'
1. overheid – reguleren	'Regulering door wet- en regelgeving. Als consequentie van dit middel kan de overheid regels ook handhaven en overtreding daarvan sanctioneren. Het instrumentarium van reguleren benadrukt dat de overheid daar waar het onder meer gaat over vraagstukken van orde en veiligheid altijd in een verticale verhouding tot haar burgers staat.' (ROB 2012a) We hanteren een brede opvatting van deze rol. Deze omvat onder andere het inzetten, aanscherpen of hervormen van	<ul style="list-style-type: none"> – 'Er komt een verbod op Outlaw Motorcycle Gangs (criminele motorbendes). Dit verbod maakt deel uit van de ambitie van het kabinet om met een integrale aanpak van ondermijning en georganiseerde criminaliteit te komen.' – 'Het is belangrijk om mensen in de prostitutie te beschermen tegen misstanden, zoals uitbuiting en mensenhandel. De strijd tegen mensenhandel wordt daarom versterkt.' – 'In Nederland kan iedereen uiteindelijk terugvallen op een bijstandsuitkering.'

	wet- en regelgeving, het aanscherpen van toegangseisen tot een regeling, inspanningen om meer of strenger te handhaven en het invoeren van hogere belastingtarieven. Ook het verstrekken van een uitkering waar verplichtingen of een tegenprestatie aan vastzitten, valt hieronder.	Gemeenten ondersteunen mensen in de bijstand bij het vinden van werk, maar er geldt in de eerste plaats een inspanningsverplichting van de bijstandsgerechtigde zelf.'
1. overheid – dereguleren	Wanneer de overheid wet- en regelgeving inzet als instrument, maar de regels juist versoepelt of verruimt. Dit omvat bijvoorbeeld het verminderen van regeldruk, het verlagen van belastingen of het geven van ruimte voor maatwerk en experiment. Minder reguleren gaat richting loslaten, maar betreft expliciet de inzet van (minder, verruiming of versoepeling van) wetten en sancties.	<ul style="list-style-type: none"> – 'Uit de pilot regelluwe scholen blijkt dat sommige landelijke regels probleemloos geschrapt kunnen worden. Dat gaat het kabinet doen.' – 'Dit kabinet vergroot de vrijheid van onderwijs; het stichten van scholen op basis van de belangstelling van ouders en leerlingen wordt vergemakkelijkt.' – 'Nog te vaak verzanden we, met de beste bedoelingen, in gedetailleerdere regelgeving vanuit de overheid. [...] De professionals verdienen ruimte, net zoals de vele positieve krachten in onze samenleving van burgers, verenigingen en geloofsgemeenschappen.'
1. overheid – uitvoeren	De overheid voert zelf het beleid uit (denk aan defensie, deltawerken, politie, gevangenispersoneel). Dit kan gepaard gaan met extra geld of regelgeving voor deze overheidsdiensten.	'Het zorgen voor een vrije, veilige en rechtvaardige samenleving is een kerntaak van de overheid. Voor een weerbare rechtsstaat is het belangrijk om mee te gaan met ontwikkelingen in de samenleving en de technologie. Hiervoor is het noodzakelijk dat wetgeving, beleid en de uitvoering hiervan worden gemoderniseerd. Ook zijn investeringen in de justitiële keten vereist. Er komen middelen voor meer menskracht en meer kwaliteit.'
1. overheid – financieren	De overheid financiert beleid, met als doel actie te stimuleren, beleid (beter) te kunnen uitvoeren of initiatieven van andere actoren te faciliteren. Ook het verstrekken van een uitkering zonder verplichtingen valt hieronder, net zoals het terugdraaien van een eerdere bezuiniging.	<ul style="list-style-type: none"> – 'We investeren in onze collectieve voorzieningen, bijvoorbeeld met extra geld en menskracht voor veiligheid, onderwijs, en zorg.' – 'De nationale politie krijgt structureel 267 miljoen euro extra voor onder andere meer agenten in de wijk en rechercheurs.' – 'De bezuiniging op de AOW-tegemoetkoming aan personen die een onvolledige AOW-uitkering hebben, wordt teruggedraaid.'
1. overheid – bezuinigen	De overheid financiert nog steeds het beleid, maar minder dan voorheen; er wordt bezuinigd.	<ul style="list-style-type: none"> – 'De partnertoeslag voor AOW-gerechtigden wordt per 1 juli 2014 ingeperkt.' – 'De landelijke publieke omroep krijgt daarnaast een extra taakstelling. Deze kan onder meer worden gerealiseerd door de eigen inkomsten te vergroten en onnodige uitgaven aan ledenwerving

		<p>te voorkomen.’</p> <ul style="list-style-type: none"> – ‘De verstrekking van gratis schoolboeken wordt teruggedraaid.’
1. overheid – centraliseren	De rijksoverheid neemt taken of verantwoordelijkheden over van lagere overheden.	
1. overheid – decentraliseren	De rijksoverheid draagt taken of verantwoordelijkheden over aan lagere overheden.	‘Het nieuwe stelsel brengt de jeugdzorg via de gemeenten dicht bij het kind. Juist gemeenten zijn in staat om op basis van de specifieke situatie van het kind dat hulp nodig heeft, maatwerk te leveren in samenspraak met andere domeinen, zoals wonen, onderwijs, veiligheid en sport.’
rollen van andere actoren¹		
2. burger	Passage waarin wordt verwezen naar een verantwoordelijkheid van de burger.	‘Iedereen moet iets van zijn of haar leven kunnen maken, ongeacht geslacht, seksuele geaardheid, afkomst, religie, levensovertuiging of handicap. Dat vraagt van iedereen een bijdrage: van individuen zelf, sociale partners, overheden, levensbeschouwelijke groepen en etnische gemeenschappen.’
3. maatschappelijke organisaties	Passage waarin wordt verwezen naar een verantwoordelijkheid van maatschappelijke organisaties. Deze organisaties omvatten het maatschappelijk middenveld (formeel georganiseerde private initiatieven die geen winst nastreven, zoals ngo’s, vakbonden, religieuze instellingen en verenigingen) en maatschappelijke ondernemingen/semipublieke organisaties (privaatrechtelijke organisaties die een publieke taak uitvoeren en soms beschikken over publieke financiering en bevoegdheden, zoals scholen, zorginstellingen en woningcorporaties). Ook verwijzingen naar de ‘sociale partners’ (vakbonden en werkgeversorganisaties) coderen we als maatschappelijke organisaties.	<ul style="list-style-type: none"> – ‘Mensen in de voorste linie van het onderwijs, in de zorg en bij de politie moeten trots kunnen zijn op hun werk en zich gesteund weten door hun leidinggevendenden.’ – ‘Samen met sociale partners kijken we naar verbetering van de wettelijke bescherming voor verschillende vormen van flexibel werken.’
4. markt	Passage waarin wordt verwezen naar een verantwoordelijkheid van marktpartijen (bedrijven, werkgevers).	<ul style="list-style-type: none"> – ‘We willen met bedrijfsleven en onderwijsinstellingen een Techniepact 2020 afsluiten.’ – ‘Een gezonde financiële sector is onmisbaar voor het functioneren van onze economie. Maar als bankiers te grote risico’s nemen, kan dat onze economie ook grote schade toebrengen.’

¹ Deze rollen zijn gelijk voor burger, markt en maatschappelijke organisaties. Voor elk van deze actoren is er een code met de betreffende rol [burger/maatschappelijke organisatie/markt – rol x].

xx – zelfstandig actor	Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf wordt gezien als zelfredzaam en zelfstandig opererend, moet en kan het zelf aanpakken, oplossen of betalen en behoeft geen overheidsinterventie, maar ruimte en keuzevrijheid. Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf is zelf verantwoordelijk.	<ul style="list-style-type: none"> – ‘Ouders zijn ervoor verantwoordelijk hun kinderen veilig en gezond te laten opgroeien.’ – ‘De decentralisatie moet ertoe bijdragen dat de eigen kracht, het sociale netwerk en de voorzieningen in een gemeente beter worden benut. Het accent zal steeds liggen op participatie in de samenleving.’
xx – samenwerken	Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf wordt gezien als samen optrekkend met overheid, met elkaar of met andere actoren bij de vormgeving of uitvoering van de aanpak van een maatschappelijke opgave. Deze code zal in de praktijk vaak samengaan met een uitvoerende rol. Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf draagt een verantwoordelijkheid voor (een deel van) de vormgeving of uitvoering van de aanpak van de opgave.	<ul style="list-style-type: none"> – ‘Door een goede onderlinge samenwerking kunnen ouders, onderwijs, jeugdzorg en politie tijdig risicogedrag signaleren en zo criminele carrières voorkomen.’
xx – uitvoeren	Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf krijgt een rol bij de uitvoering van de aanpak van een maatschappelijke opgave, zij hebben een rol bij de implementatie van (overheids)beleid. Burger/organisatie/bedrijf draagt een verantwoordelijkheid voor (een deel van) de uitvoering van de aanpak van de opgave.	<ul style="list-style-type: none"> – ‘We zorgen ervoor dat we met voldoende tank- en laadinfrastructuur klaar zijn voor een nieuw wagenpark. Levering en exploitatie van laadapparatuur blijft primair de verantwoordelijkheid van marktpartijen.’ – Het voorbeeld van samenwerken over criminaliteit bij code ‘xx – samenwerken’ past ook bij uitvoeren.
xx – onderwerp van zachte sturing	Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf moet gedrag veranderen om bij te dragen aan het oplossen van een maatschappelijke opgave, en wordt hiervoor door de overheid gestimuleerd of gefaciliteerd (= zachte sturing). Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf draagt een verantwoordelijkheid voor de opgave en het oplossen ervan door zijn of haar gedrag aan te passen. De overheid moet hen in staat stellen om dat te doen.	<ul style="list-style-type: none"> – ‘Dat begint bij preventie en een gezonde levensstijl. Natuurlijk zijn mensen hiervoor in de eerste plaats zelf verantwoordelijk, maar wij willen dit ondersteunen.’ – ‘Scholen, kinderen en jongeren floreren bij ouderbetrokkenheid. Daarom willen we de samenwerking tussen school en ouders versterken.’ – ‘Corporaties die investeren in verduurzaming komen in aanmerking voor een korting op de verhuurdersheffing.’
xx – onderwerp van harde sturing	Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf moet gedrag veranderen om bij te dragen aan het oplossen van een maatschappelijke opgave, en wordt hiervoor door de overheid gereguleerd en/of gesanctioneerd (= harde sturing). Ook het ontvangen van een uitkering waar verplichtingen of een tegenprestatie aan vastzitten (bv. WW of bijstand), valt hieronder.	<ul style="list-style-type: none"> – ‘Arbeidsmarktdiscriminatie is ontoelaatbaar en vereist een stevige aanpak.’ – ‘Het regelgevend kader voor de trustsector wordt strenger en het instrumentarium van de toezichthouder (De Nederlandsche Bank) wordt uitgebreid.’ – ‘De vrijheid van meningsuiting is geen vrijbrief voor aanzetten tot haat en

	Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf wordt verantwoordelijk gehouden voor het <i>probleem</i> , overheid neemt verantwoordelijkheid voor de <i>oplossing</i> door gedragsverandering af te dwingen met wet- en regelgeving.	radicalisering. Daar trekken wij de grens. Het beledigen van mensen of groepen om wie of wat zij zijn (art 137c Sr) blijft daarom strafbaar. Om de ernst van het delict te benadrukken wordt de strafmaat voor haatzaaien (art 137d Sr) verdubbeld van 1 naar 2 jaar.'
xx – potentieel overtreder	Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf wordt gezien als onbetrouwbaar, calculerend, misbruikmakend, potentieel overtreder van regels.	<ul style="list-style-type: none"> – 'In de WWB leggen we vast dat gemeenten een bijstandsuitkering drie maanden moeten stoppen als de sollicitatieplicht niet wordt nageleefd.' – 'Wie zich onvoldoende inzet verliest de verblijfsvergunning.' – 'We willen een eind maken aan de situatie dat firma's zich alleen op papier in Nederland vestigen om belastingvrij miljoenen te kunnen rondpompen.'
xx – begunstigde	Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf wordt gezien als hulpbehoevend, ontvangt ondersteuning of bescherming, zonder hier een tegenprestatie of gedragsverandering tegenover te hoeven stellen. Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf krijgt geen verantwoordelijkheid toebedeeld, overheid neemt verantwoordelijkheid voor de aanpak van de opgave door hen te beschermen of te ondersteunen (dat kan zijn d.m.v. reguleren, financieren, faciliteren of uitvoeren/dienstverlening).	<ul style="list-style-type: none"> – 'Ons doel is om een sterk land nog beter te maken voor iedereen, nadrukkelijk ook voor mensen die nu het gevoel hebben dat de overheid er niet meer voor hen is. We investeren in ieders kansen en versterken het collectief.' – 'Het is belangrijk om mensen in de prostitutie te beschermen tegen misstanden, zoals uitbuiting en mensenhandel.' – Het ontvangen van AOW of aanvullend ouderdomspensioen.
contextargumenten		
context	argumentatie op basis van de context	
context – disruptie, corona		<ul style="list-style-type: none"> – 'Daar waar financieel gezonde ondernemingen door corona niet vooruitkomen door schulden, spant de overheid zich in om tot oplossingen te komen.' – 'Gezondheid is voor iedereen van groot belang. Dat realiseren we ons des te meer door de coronacrisis.'
context – demografisch		'... en worden alle regelingen zo ingericht, dat ze houdbaar en toegankelijk blijven nu de vergrijzing toeneemt en de beroepsbevolking daalt.'
context – ecologisch		'Die ontwikkeling is noodzakelijk vanuit het perspectief van klimaatverandering en eindige grondstoffen.'
context – economisch/financieel		'Wij willen Nederland sterker uit deze crisis laten komen. Met een solide beleid: dus brengen wij de overheidsfinanciën op orde en stimuleren wij innovatie en duurzame

		technologie.'
context – politiek/juridisch		'En ja, het politieke landschap is versplinterd. En ja, de financiële mogelijkheden zijn nog altijd begrensd. En ja, iedereen wil liever zijn eigen gelijk dan een compromis uitleggen. Maar daarin berusten, brengt niemand verder.'
context – sociaal/cultureel		<ul style="list-style-type: none"> – 'Als we een foto maken van Nederland, zien we ook tegenstellingen en zorgen. Iedereen kent de voorbeelden. Waar de een kansen ziet in robotisering, globalisering en innovatie, vrezen anderen voor hun baan en voor die van hun kinderen. [...] En voor lang niet iedereen voelt de eigen buurt als een herkenbaar en veilig thuis. Sommigen vervreemden er zelfs van. Mede door gebrekkige integratie van nieuwkomers voelen zij zich niet langer thuis in hun eigen omgeving. Anderen vragen zich weer af of ze wel geaccepteerd worden in onze samenleving.' – 'Het was ook een dag van tastbare eenheid en verbondenheid, tussen generaties en bevolkingsgroepen en tussen de verschillende delen van het Koninkrijk.'
context – technologisch		'Een goed functionerend openbaar bestuur weet zich aan te passen aan maatschappelijke en technologische ontwikkelingen. Aanpassing aan de digitale samenleving is niet alleen noodzakelijk, het biedt ook mogelijkheden voor een betere dienstverlening.'
maatschappelijke opgave		
MO – bestaanszekerheid	Beleid gericht op vergroten baankansen en inkomensbescherming	'Wie kan werken, hoort niet van een uitkering afhankelijk te zijn. Wie buiten eigen schuld toch niet aan het werk komt, heeft de zekerheid van een uitkering op tenminste het bestaansminimum. Dat willen wij zo houden.'
MO – duurzaamheid	Beleid gericht op gebruik van duurzame energie, mobiliteit	'We kiezen voor een realistische, ambitieuze groene groeistrategie, waarin ruimte en zekerheid verankerd worden. Ons land heeft alles in huis om een betekenisvolle bijdrage te leveren aan de snelle ontwikkeling van nieuwe energiebronnen als zon, wind, biomassa en geothermie: hoogwaardige chemie, een innovatieve agrarische sector, grote havens en een sterke energiesector.'
MO – gezond leven	Beleid gericht op gezond ouder worden, preventie en gezonde leef- en	'Deze kabinetsperiode is er voor preventie en gezondheidsbevordering 170 miljoen euro

	woonomgeving	beschikbaar.'
MO – leven lang ontwikkelen	Beleid gericht op ontwikkelen en bijhouden van <i>human capital</i> gedurende het leven	'Het is de primaire verantwoordelijkheid van werkgevers en werknemers dat werknemers inzetbaar blijven. De overheid zorgt voor de noodzakelijke randvoorwaarden. Een belangrijke succesfactor daarbij is een doorbraak op 'levenslang leren'. Daarmee wordt verankerd dat toekomstige generaties werkenden productief en gezond kunnen werken, ook tot aan hun AOW-gerechtigde leeftijd.'
MO – zorg verlenen	Beleid gericht op zelfredzaamheid, zorg verlenen aan (hulpbehoevende) naasten	'Mantelzorgers zijn van onschatbare waarde. Voor velen wordt de druk steeds hoger. We maken afspraken met gemeenten over ondersteuning van mantelzorgers, zoals respijtzorg en dagopvang, goede communicatie over het aanbod en de gebruikelijke hulp.'